

מפי כהן

שיעורו השבועי של

מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

לעילוי נשמת מו"ח הרה"ג המקובל הרב אליהו עטייה זצ"ל

ספר שופטים

פרק יג

ביד פלשתים ארבעים שנה

ראשי פרקים:

הפלשתים התעוררו ◊ חטא חם בן נח ◊ צאצאי חם - שטופים בעריות ◊ חם בן נח לא שלט ביצרו ◊ מידת צניעותו של עם ה' ◊ המצרים שטופי זימה וישראל שמורים וגדורים ◊ הפלשתים חם תוצר של קלקול מוסרי ◊ סוגיית המשפחה ◊ תרבות של צחוק וליצנות ◊ הכח המתנגד למלכות ישראל בארץ ישראל

ואם תעשה עלה לה' תעלנה כי לא ידע מנוח כי מלאך ה' הוא: (יז) ויאמר מנוח אל מלאך ה' מי שמך כי יבא דברך דברך וכבדנוך: (יח) ויאמר לו מלאך ה' למה זה תשאל לשמי והוא פלאי:

העלאת הקרבן ועליית המבשר

(יט) ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור לה' ומפלא לעשות ומנוח ואתו ראים: (כ) ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה ויעל מלאך ה' בלהב המזבח ומנוח ואתו ראים ויפלו על פניהם ארצה: (כא) ולא יסף עוד מלאך ה' להראה אל מנוח ואל אשתו אז ידע מנוח כי מלאך ה' הוא: (כב) ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות כי אלהים ראינו: (כג) ותאמר לו אשתו לו הפס ה' להמיתנו לא לקח מידנו עלה ומנחה ולא הראנו את כל אלה וקעת לא השמיענו כזאת: (כד) ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו ה': (כה) ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאל:

הפלשתים התעוררו

בפרקנו נפתחת מסכת חייו הפלאית של שמשון הגיבור, אחרון השופטים בישראל. שמשון נתפס בעינינו בראש ובראשונה כגיבור גדול, אך שמשון נתייחד גם במידת הקדושה - הוא היה קדוש מבטן.

בפרקים הקודמים למדנו על אויבים שונים שקמו על ישראל מצד מזרח - מואבים, מדיינים ובני עמון - וכעת התעוררו הפלשתים היושבים במערב. ולאחר ארבעים שנה שבהן היו נתונים תחת יד פלשתים, העמיד ה' לבני ישראל את שמשון כשופט.

בשונה משופטים קודמים שקמו לבני ישראל לאחר שהתחרטו על מעשיהם הרעים וצעקו אל ה', אצל שמשון לא נזכר שהתחרטו ולא נזכר שצעקו אל ה'. לכאורה, העם לא היה ראוי לתשועה בעת ההיא, ובכל זאת העמיד להם ה' מושיע.

פרק יג

מסירת בני ישראל ביד פלשתים

(א) ויספו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויתנם ה' ביד פלשתים ארבעים שנה:

בשורת הולדת שמשון - השופט השלושה עשר

(ב) ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח ואשתו עקרה ולא ילדה: (ג) וירא מלאך ה' אל האשה ויאמר אליה הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן: (ד) ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא: (ה) כי הנך הרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים: (ו) ותבא האשה ותאמר לאישה לאמר איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד ולא שאלתיהו אי מזה הוא ואת שמו לא הגיד לי: (ז) ויאמר לי הנך הרה וילדת בן ועתה אל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו:

בקשת מנוח לפגוש את המלאך

(ח) ויעתר מנוח אל ה' ויאמר בי אדוני איש האלהים אשר שלחת לבוא נא עוד אלינו ויורנו מה נעשה לנער היולד: (ט) וישמע האלהים בקול מנוח ויבא מלאך האלהים עוד אל האשה והיא יושבת בשדה ומנוח אישה אין עמה: (י) ותמהר האשה ותרוץ ותגד לאישה ותאמר אליו הנה נראה אלי האיש אשר בא ביום אלי: (יא) ויקם וילך מנוח אחרי אשתו ויבא אל האיש ויאמר לו האתה האיש אשר דברת אל האשה ויאמר אני: (יב) ויאמר מנוח עתה יבא דברך מה יהיה משפט הנער ומעשהו: (יג) ויאמר מלאך ה' אל מנוח מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר: (יד) מכל אשר יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טמא אל תאכל כל אשר צויתיה תשמר:

בקשת מנוח להאכיל את המבשר

(טו) ויאמר מנוח אל מלאך ה' נעצרה נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים: (טז) ויאמר מלאך ה' אל מנוח אם תעצרני לא אכל בלחמך

חם עבר על מצוות ה' שלא לשמש בתיבה על אף שהיתה בה הפרדה גמורה בין נשים לגברים¹¹. אפילו בעלי החיים ברובם המכריע עמדו בציווי, כפי שמעידים חז"ל, אך חם בן נח לא שלט ביצרו וירד לשפלות נוראה.

מידת צניעותו של חם

לעומת קלקולו של חם, מזדקרת מידת צניעותו של חם ה'. כשבאו המלאכים לבקר את אברהם אבינו, שאלוהו היכן שרה אשתו, ואברהם השיב להם שהיא באהל, וכך דרשו חז"ל¹²:

"ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל' - להודיע ששרה אמנו צנועה היתה. אמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יצחק: יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל היתה, אלא מאי 'באהל'? כדי לחבכה על בעלה..."¹³.

צניעותו המופלגת של אברהם אבינו מתגלה שוב בעוצמה רבה בסיפור ירידתו למצרים בשל הרעב ששרר בארץ. כשהיו קרובים למצרים פנה לשרה ואמר לה: "הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יֶפֶת מִרְאָה אֶתְךָ", וכתב רש"י¹³:

"הנה נא ידעתי - מדרש אגדה: עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו על ידי מעשה הכיר בה".

בהמשך דבריו ביקש אברהם משרה אשתו: "אֲמַרְי נָא אֲחַתִּי אֶתְךָ לְמַעַן יִטֵּב לִי בְּעִבְרָתָךְ וְחַיְתָה נְפְשִׁי בְּגִלְלָךְ"¹⁴.

אברהם חשש שמא בבואם למצרים כבעל ואשה ימצא בסכנת חיים, שכן כשיראו המצרים את שרה יפת התואר הם עלולים בפריצותם הרבה, בהיותם בני בניו של חם, להורגו כדי לקחתה להם. על כן ביקש משרה שבבואם לשם תציג את עצמה כאחותו.

המצרים שטופי זימה וישראל שמורים וגדורים

בספר "באר מים חיים"¹⁵ מבאר רבי חיים מצ'רנובניץ, מגדולי החסידות, שהעבודה הרוחנית העיקרית שהתבררה בגלות מצרים היא בירור מידת היסוד הנוגעת לקדושת הברית ולתיקון מידת הצניעות, וזו לשונו:

"והנראה כי הנה נודע שכל עשיית אבותינו במצרים, הכל היה לישר דרך לפני בני ישראל שיוכלו להיות במצרים ולא יוטמאו בטומאת ערות הארץ, כי אילו היו נכנסין עוד בשער אחד בטומאה במצרים, הרי אנו ובנינו וכו', ועיקר זכות יציאתן ממצרים היה במה שנעלו גדריהן מן העריות האנשים והנשים, כמאמר חז"ל (ויקרא רבה לב, ה).

ובחינה זו גדולה היא מאוד, כי להיות עיקר טומאת כח קליפת מצרים היתה ב'רע', בבחינת האי קליפא תקיפא דאקרי רע', שהוא בחינת פגם הברית בהשחתת זרע וטומאת עריות ובעילת בת אל נכר.

וישראל שהיו אז במצרים בלא תורה ובלא חכמה והיה ביניהם עובדי עבודה זרה, כמאמר חז"ל (ויקרא רבה כב, ח), ואף על פי כן נזהרו ששים רבוא מישראל, אנשים ונשים, שלא יוכשל אחד מהן

¹¹ ראה סנהדרין קח ע"ב.

¹² בבא מציעא פז ע"א.

¹³ רש"י בראשית יב, יא.

¹⁴ בראשית יב, ג.

¹⁵ באר מים חיים בראשית מו, כח;

חטא חם בן נח

ההתמודדות עם הפלשתים היתה רבת שנים, שמשון החל בה ורק דוד סיים¹. המאבק המתמשך אתם דורש בירור והעמקה בדבר אופיים ומוצאם.

בספר בראשית² מספרת התורה על מאורע מביש שאירע לנח כשיצא עם אשתו ובניו מן התיבה בתום ימי המבול.

מסופר שם על נח שנטע כרם ושתה מיינו והשתכר, ונמצא שוכב שיכור באוהלו כשגופו מגולה. חם ראה את ערוות אביו, ובמקום לנהוג בו כבוד ולכסותו, הלך וסיפר לאחיו, ואָחִיו (שם ויפת) הזדרזו לכסות את ערוות אביהם.

בעקבות מעשה זה קילל נח את כנען (בנו של חם), וברך את שם ויפת. מדוע קילל נח את כנען ולא את חם עצמו?

על שאלה זו משיב הרד"ק³:

"ראה כי רע יהיה הוא וזרעו עד עולם".

כלומר כנען נתקלל לא בגלל מעשהו הפרטי של חם, אלא מפני שנח הבין שמעשה זה מעיד על מהותו השלילית של חם וצאצאיו.

צאצאי חם – שטופים בעריות

בתולדות בני נח⁴ זכרים בני חם - כוש, מצרים, פוט וכנען - ובהם פלשתים⁵. ואכן, במקומות שונים בתנ"ך מיוחסים לעמים אלה מעשים שליליים ברוח מעשיו של חם אבי כנען, מעשים המעידים על פגם בעריות.

המצרים היו ידועים כשטופי-זימה, ולכן אברהם נאלץ לומר ששרה היא אחותו, שמא יהרגוהו כדי לקחתה⁶. סיפור דומה מופיע לגבי אבימלך מלך גרר, הפלשתי⁷. ואף דינה נטמאה על ידי שכם בן חמור החוי, מבני כנען⁸.

חם בן נח לא שלט ביצרו

הגמרא בסנהדרין⁹ אומרת:

"תנו רבנן: שלושה שמשו בתיבה, וכולם לקו: כלב, ועורב, וחם. כלב - נקשר, עורב - רק, חם - לקה בעורו".

נאסר על באי התיבה לשמש מיטתם בתיבה, ושלושה עברו על הציווי - כלב, עורב וחם בן נח, וכולם נענשו על כך. כלומר קלקולו של חם ניכר כבר בהיותו בתיבה, וזאת על אף שהכיר כי חרון אף ה' התגלה ובא מבול לעולם בעוון גזל ובעוון זה של עריות¹⁰.

¹ ראה שמואל ב' ה, טז-כח.

² בראשית ט, יח-כט.

³ רד"ק בראשית ט, כד.

⁴ בראשית פרק י'.

⁵ בראשית י', יד.

⁶ בראשית יב, י-כ.

⁷ בראשית פרק כ ופרק כו.

⁸ בראשית לד, ב.

⁹ סנהדרין קח ע"ב.

¹⁰ רש"י בראשית ו, יג.

סוגיית המשפחה

נראה שנקודת ההתמודדות העיקרית של עם ישראל מול הפלשתים, היא סוגיית המשפחה.

בימינו קיימת מלחמת תרבות קשה בעולם המערבי כולו וגם בארצנו בין שתי השקפות עולם ביחס למשפחה. אלו אומרים: משפחה זה אבא ואמא, ואלו אומרים: משפחה זה גם שני אבות, שתי אמהות, אבא לבדו או אמא לבדה.

תפקידנו הוא לשאת בגאון את דגל התורה, הקדושה והמוסר הטבעי, וללכת בדרכם של אבותינו ואמותינו הקדושים.

תרבות של צחוק וליצנות

הגמרא **בעבודה זרה**²² דורשת:

"אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים' - זה אברהם אבינו, שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה, שרשעים היו, שנאמר: 'הבה נבנה לנו עיר'.

'ובדרך חטאים לא עמד' - שלא עמד בעמידת סדום, שחטאים היו, שנאמר: 'ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד'.

'ובמושב לצים לא ישב' - שלא ישב במושב אנשי פלשתים, מפני שלצנים היו, שנאמר: 'ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו'".

כלומר הפרק הראשון בתהלים נאמר על אברהם אבינו שלא נגרר אחרי אנשי דור הפלגה שרצו למרוד בה', לא למד ממעשיהם הרעים של אנשי סדום, ובזמן שגר בארץ פלשתים לא התנישב עמם כאחד מאנשי העיר ולא השתתף במעשי ליצנותם.

תרבות של צחוק וליצנות מביאה בהכרח לידי עריות. כך מבואר במסכת **אבות**²³, וזו לשון המשנה:

"רבי עקיבא אומר: שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה".

ליצנות גורמת ליחס של זלזול וקלות ראש. במקום שאין שיקול דעת ורצינות, כל דבר מתקבל בנימה של לגלוג, וממילא אין מגבלות ואין קבלת מרות - אין אבא, אין אמא, אין משפחה ואין הנהגה.

הכח המתנגד למלכות ישראל בארץ ישראל

תקופת שמשון היא שלב המעבר בין תקופת השופטים לתקופת המלכים. בסיום תקופתו של שמשון באה הנהגה רוחנית מסוג אחר, הנהגתם של עלי ולאחר מכן שמואל, ומיד באה מלכות שאול.

כהקדמה ומבוא למלכות ישראל באה ההתמודדות מול העם הפלשתי שחרט על דגלו את תרבות החופש חסרת הגבולות, ולא בכדי.

הפלשתים הם הכח המתנגד למלכות ישראל בארץ ישראל. וכדברי הגר"א²⁴ שכתב:

"אלה השלושה הם שלושה מצרנים של ארץ ישראל: מואב ממזרח, אדום מדרום, פלשתים ממערב. מואב הוא אבות הטומאה

בערה במקומה במקום שליטת קליפה ההיא, שעל כן כל מצרים שטופי זימה היו כאומרם ז"ל (תורת כהנים אחרי יח), ובני ישראל ירדו ובני ישראל עלו ואחת מהן לא נעדרה להיות נעדר מן הקדושה בבחינה ההיא".

בהמשך דבריו מציין רבי חיים מצ'רנוביץ, שאחת מישראל שפגמה בדבר, שלומית בת דברי, פרסמה התורה את שמה להודיעה קלונה ברבים, שקלקלה בדבר שכולם היו שמורים בו עם כל זה שהיו בשפל המדרגה, במ"ט שערי טומאה, ואף עבדו עבודה זרה.

ניתן להוסיף ולומר, שכוחות הנפש לעמוד כחומה בצורה אל מול טומאת מצרים המכונה 'ערוות הארץ'¹⁶, באו מכוחו של יוסף, שמידתו 'יסוד', וזכה לעמוד בגבורה עצומה אל מול הפצרותיה השפלות של אשת פוטיפר וניסיונותיה לשדל אותו לדבר עבירה¹⁷.

דברים דומים כתב **רבי חיים מצ'רנוביץ** גם בפרשת שמות¹⁸, וכה דבריו:

"וזה הדבר גדול הוא מאוד מאוד, בהיות מצרים שטופי זימה הם וכח הקליפה אשר שמה היא על הדבר הזה שעל כן נקרא 'ערוות הארץ', וישראל לא היה להם אז שום תורה ומצוה להיות תבלין להיצר הרע להתגבר עליו, ואדרבה נטמאו בשארי דברים עד מ"ט שערי טומאה, ובכל זאת נתגברו ישראל ונשמרו כגן נעול ויצאו כל צבאות ה' שלא היה בהם אחד אשר לא מבני ישראל המה.

זה פלא נפלא בגבורה גדולה ועצומה להיות ת"ר אלף נפשות אנשים ונשים וטף בגדרים שלא יארע לאחד מהם להיות פרוץ בערוה, ובזכות זה זכו להגאולה".

הפלשתים הם תוצר של קלקול מוסרי

הפלשתים הלכו בדרכו של חם אביהם ונהגו כמידתם של המצרים, והדבר ניכר כבר בראשית הופעתם, כמבואר ב**ברש"י**¹⁹:

"ואת פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים - משניהם יצאו, שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו, ויצאו מהם פלשתים".

הפלשתים הם תוצר של קלקול מוסרי שפל ומזעזע - עם של אנשים שאין להם אבא ואין להם משפחה ואין להם מוסר אנושי.

כשאברהם אבינו הגיע לארץ פלשתים, הוא לא חשב שיצטרך לומר ששרה היא אחותו כדי שלא יהרגו אותו ויקחו אותה, כי חשב שהפלשתים אינם פרוצים כמו המצרים, אך כשהגיע למקומם וראה כמה הם מקולקלים²⁰, הבין שאין בידו ברירה ועליו לומר לאבימלך שהיא אחותו, כשם שאמר לפרעה כשירד למצרים.

בשל לקיחת שרה נענשו אבימלך ובני ביתו בסתימת כל נקבי גופם. הם לא יכלו לצאת לנקביהם וללדת עד שאברהם התפלל עליהם שירפאו²¹.

¹⁶ ראה בראשית מב, ט, יב.

¹⁷ ראה בראשית לט, יב.

¹⁸ בא מים חיים שמות ה, כב.

¹⁹ רש"י בראשית י, יד.

²⁰ ראה רש"י בראשית כ, יא.

²¹ ראה רש"י בראשית כ, יז.

²² עבודה זרה יח ע"ב.

²³ אבות פ"ג, מי"ג.

²⁴ ביאור הגר"א חבקוק ג, יד. ראה אריכות דברים בזה בספר לאמונת עתנו ח"א מאמר נהלת בערך.

הפלשתים מייצגים את ההתנגדות למלכות, ודווקא בשל כך הם אלה שנשלחים על ידי ההשגחה העליונה לשעבד את ישראל תחתם, וללחוץ אותם לפינה, עד שיוכרחו להוציא מן הכח אל הפועל את כינון מלכות ישראל.

שנטמאו בו ישראל, אדום הוא אבות הנזיקין שהזיקו לישראל ביותר, ופלשתים הצרו לישראל במאד ולא הניחו להם שום ממשלה ושלטון".